

Nr 422.

Av herr **Sandwall**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 52, angående rätt för ordinarie statsanställd lärare att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 52 föreslås, att till kungörelsen den 15 juni 1922 (nr 373) angående ålderstillägg för befattningshavare i statens tjänst skall fogas ett tillägg av innehåll, att för lärare vid statens under skolöverstyrelsens inseende ställda läroanstalter sådant avbrott i tjänstgöringen, som föranletts av genomgående av provår eller tjänstgöring vid under överstyrelsens inseende ställd enskild eller kommunal läroanstalt, icke må utesluta rätt att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna dessförinnan fullgjord tjänstgöring i statens tjänst; skolande vad sålunda föreslås äga tillämpning från och med den 1 juli 1922.

Vidare föreslås i samma proposition, att ej heller avbrott i tjänstgöringen intill högst ett år, varunder disputationsprov avlagts, skall medföra förlust av rätt att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna dessförinnan fullgjord tjänstgöring i statens tjänst, skolande vad sålunda föreslås äga tillämpning från och med den 1 januari 1933.

Det förslag till särbestämmelser, som Kungl. Maj:t sålunda förelägger riksdagen, bör ses mot bakgrund av tvenne förhållanden, vilka jag här i korthet vill omnämna.

För det första har skolöverstyrelsen, såsom den också själv framhallit, alltsedan ifrågavarande kungörelses tillkomst år 1922 och intill slutet av år 1930 ansett sig berättigad att tolka kungörelsens ord så, att en lärare vid tillträdet av ordinarie befattning borde äga rätt att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna all den tjänstgöring utöver 3 år, vilken han som lärare i statens tjänst tidigare fullgjort. Jag vill då uttryckligt hävda, att en dylik tolkning — den må sedan vara juridiskt oantastlig eller icke — på intet sätt innebär något i och för sig orimligt eller oskäligt: det förefaller tvärtom såsom det enda naturliga, att staten vid värdesättandet av det arbete, som en dess tjänsteman före tillträdet av ordinarie befattning har utfört, väljer såsom norm den sammanlagda tiden; det kan icke utan vidare inses, att 10 tjänsteår i en obruten följd skulle anses utgöra en större merit än 10 tjänsteår, fördelade i två perioder, skilda åt av t. ex. ett år, tillbragt med studier på egen bekostnad och av värde för lärareverksamheten. Än svarare är det att inse, varför den före ett avbrott

liggande tjänstgöringen i detta sammanhang skall av staten förklaras bli värdelös på grund av avbrottet.

För det andra har rätten att för ålderstilläggs erhållande tillgodoräkna tjänsteår före tillträdet av ordinarie befattning, den i dagligt tal s. k. lönetursrätten, en alldeles särskilt framträdande betydelse för läroverkslärarna. Dessas tjänstgöring är av en egenartad karaktär så till vida, att en läroverkslärare omedelbart vid sitt inträde på banan på grund av hela skolarbetets art måste anförtros en arbetsuppgift, som kan vara alldeles identisk med den, vilken eljest åligger en ordinarie befattningshavare i vilken lönegrad eller ålder som helst. Med andra ord: ingen som helst skillnad kan sägas råda mellan en ung, icke ordinarie lärares tjänstgöring och en nära pensionsåldern stående lärares, och genom tillträdet av ordinarie befattning följer därför icke någon förändring av arbetets omfattning eller beskaffenhet. I denna omständighet torde förklaringen ligga till att lärarna tidigare åtnjutit lönetursrätt och att de betraktat den som en mycket viktig rätt, vilken i stor utsträckning kommit att för statsmakterna och dem själva framstå såsom en kompensation för en genomsnittligt sett lång extraordinarietid, vilken ytterst vållats av läroverkens ständiga tillväxande utan däremot svarande ökning i antalet ordinarie befattningar.

Kungl. Maj:ts proposition avser att för lärarnas del avhjälpa en del av de svåra olägenheter, som blivit följden av skolöverstyrelsens efter 8 års tillämpning ändrade mening om huru författningen skall tolkas. Enligt min uppfattning gäller det här framför allt att söka efter lagens mening, då densamma föreskriver, att den tjänstgöring, som skall medföra lönetursrätt, skall ligga »i en följd». Denna bestämmelse synes hava varit avsedd att binda statens icke ordinarie tjänstemän vid statstjänsten, en åtgärd, som förvisso kunde anses behöfelig i tider, då staten såg sina tjänstemän esomoftast övergå till privat arbete med bättre lönevillkor och större utsikter att genom duglighet vinna framgång. Det torde kunna anses såsom säkert, att avsikten med nämnda bestämmelse var att utsluta sådana statstjänstemän, som på dylika grunder avbröto sin tjänstemannabana, från vissa speciella fördelar, som förbehölls dem, vilka utan vacklande nöjde sig med statstjänstens mindre förmåner och avlägsna befordringsutsikter. Bestämmelsens bokstav hotar visserligen med ödesdigra följder av avbrott i tjänstgöringen, men så vitt jag kunnat finna, har andemeningen varit, att dessa följder blott skulle drabba dem, som övergäve en tjänstemannabana, på vilken de inträtt.

Sålunda skulle det beträffande lärarna blott vara fråga om att söka förhindra ett *tillfälligt övergivande av lärarbanan*.

Det måste då till en början framstå såsom självklart, att *sjukdom* icke under några omständigheter bör få läggas en lärare till last på ett sådant sätt, att intjänad lönetursrätt förverkas. Härom nämner propositionen intet. Skolöverstyrelsen tillämpar för närvarande den praxis, att sjukdom intill 14 dagar betraktas såsom ett oväsentligt avbrott; sjukdomstid där-

utöver, om det så blott gäller 2 dagar, vilket helt nyligen inträffat i flera fall, drager med sig ett uppskjutande av ålderstillägg, när ordinarie befattning framdeles uppnås. Således kan det tänkas, att en extra ordinarie lärare, som i år ligger sjuk i 16 dagar och kanske 1942 skulle ha fått sitt första ålderstillägg såsom ordinarie, får vänta till 1943; nästa ålderstillägg skulle han ha fått 1947 — detta uppskjutes till 1948 etc.

Härvid böra trenne omständigheter beaktas.

Enligt förra årets riksdagsbeslut tillerkändes de till ordinarie befattning kompetenta extra ordinarie lärarna två ålderstillägg efter 6 respektive 12 terminers tjänstgöring; därvid bestämdes emellertid, att sjukdom under högst $\frac{1}{5}$ av de föreskrivna tjänstgöringsperioderna icke finge förhindra rätten att tillträda de högre arvoden.

Sedan länge har vidare för ordinarie lärare den bestämmelsen gällt, att av ålderstilläggssperioden (5 år) mera än $\frac{4}{5}$ måste upptagas av fullgjord tjänst (sjukdom el. dyl. alltså intill $\frac{1}{5}$).

För icke ordinarie befattningshavare tillhörande den civila statsförvaltningen gäller också såsom villkor för uppflyttning till högre löneklass, att han bestritt sin tjänst »under minst fyra femtedelar av den tjänstetid, som erfordras för vinnande av uppflyttning».

Dessutom böra beaktas, att medan lärare kan uppflyttas blott vid *kalendarårsskifte*, så åtnjuta nyssnämnda befattningshavare förmånen att kunna uppflyttas vid kvartalsskifte (kungörelsen den 26 juni 1925, nr 356).

Tager man hänsyn till de nyss nämnda bestämmelserna, måste det framstå såsom ett rent förbiseende, att icke en motsvarande bestämmelse införts beträffande den lönetursrätt, varom Kungl. Maj:ts proposition handlar.

Vid en fortsatt granskning av de orsaker till avbrott i tjänstgöring, som kunna tänkas förekomma, vill jag stanna vid avbrotten för *studier*. Kungl. Maj:t har här gått en medelväg mellan skolöverstyrelsens och statskontorets meningar och föreslagit, att ett avbrott på intill ett år skall medgivas utan avklippande av intjänad lönetursrätt, om därunder disputationssprov fullgjorts. Då jag strax skall upptaga frågan om studierna i allmänhet, vill jag här inskränka mig till att påpeka de ödesdigra konsekvenser, vartill även ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag i oförändrat skick kunde leda.

En doktorsavhandling tillkommer icke på samma sätt som t. ex. ett kommittébetänkande. Avhandlingen kan icke med säkerhet bli färdig på viss tid; det kan inträffa, att arbetet icke leder till de beräknade resultaten; det kan hända, att i ett annat land en avhandling kort förut publiceras, som meddelar just de resultat, som skulle framläggas såsom nya; författaren kan genom sjukdom i sista stund bli förhindrad att försvara den. Vad bleve följden i alla dessa fall för vederbörande som på egen bekostnad velat vidare utbilda sig för sin läraretjänst? Jo, han skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag till på köpet frändömas all tidigare intjänad

lönetursrätt, vilket väl ändå var och en måste anse såsom hårt och obilligt. Mången licentiat skulle säkerligen betänka sig grundligt, innan han toge dylika risker.

De betänkligheter, som statskontoret framfört beträffande tänkbara konsekvenser av ett legaliserande av avbrott för studier, förtjäna visserligen beaktande, men det synes dock uppenbart, att frågan först och främst måste ses ur synpunkten av undervisningsväsendets särart och behov.

På få, om ens några andra områden av statsförvaltningen spela nämligen de genom examina dokumenterade studieresultatens samma roll som inom läroverken. Härvid äro icke ens universiteten undantagna: en professorsbefattning kan besättas med en högt förtjänt vetenskapsman oavsett examina. En präst, jurist eller läkare kompletterar mycket sällan sin akademiska examen efter inträdet på tjänstemannabanan. En blivande lärare lämnar däremot mycket ofta universitetet av ekonomiska skäl långt tidigare än han skulle ha önskat. Han har då vanligen för avsikt att t. ex. under ferier fortsätta sina studier i mån av förmåga för att förbättra sina vetenskapliga meriter, bland annat beroende därpå att dessa just för hans befordran och verksamhet på lärarbanan äro av avgörande betydelse. Han räknar med att efter några års lärareverksamhet ha hunnit avbetala så mycket på studieskulden, att han kan finansiera en eller två terminers universitetsstudier. Kostnaden för dessa studier faller helt på honom själv, och han förlorar tjänsteår. Kan det då vara klokt och skäligt att genom uppställda bestämmelser beröva honom den före »studieavbrottet» intjänade lönetursrätten?

Ett konkret exempel belyser vad följden blir för en extra ordinarie lärare vid avbrott för studier. En filosofie magister tänkes inträda i läroverkens tjänst nyåret 1932. Efter tre års tjänstgöring, den 1 januari 1935, får han rätt att räkna lönetur. Genomgår han år 1937 provår, skulle han alltså få behålla den intjänade lönetursrätten (2 år). Men om han år 1940, då han har rätt att räkna lönetur för 4 år, kostar på sig ett helt års studier, mister han hela den förut intjänade lönetursrätten och får alltså vid återinträdet i tjänstgöring först tjänstgöra 3 år, innan han alls återfår rätten att räkna lönetur. Detta sker sålunda fr. o. m. 1944.

På grund av vad sålunda blivit anført föreslås, att riksdagen ville i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 52 besluta,

att till de genom kungörelsen den 15 juni 1922 (nr 373) meddelade bestämmelser angående ålderstillägg för befattningshavare i statens tjänst skall fogas tillägg av innehåll,

dels att för lärare vid statens — — — från och med den 1 juli 1922; (Lika med första stycket av Kungl. Maj:ts proposition.)

dels att för lärare vid statens under skolöverstyrel-

sens inseende ställda läroanstalter sådant avbrott i tjänstgöringen, som föranletts av styrkt sjukdom, icke må utesluta rätt att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna dessförinnan fullgjord tjänstgöring i statens tjänst, under förutsättning att avbrott av denna anledning uppgår till högst en femtedel av den tjänstetid, som för ålderstilläggs erhållande i varje särskilt fall åberopas; skolande vad sålunda föreslås äga tillämpning från och med den 1 juli 1922;

dels ock att för lärare vid statens under skolöverstyrelsens inseende ställda läroanstalter sådant avbrott i tjänstgöringen intill högst ett år, som föranletts av studier, vilka åsyftat ett höjande av lärarkompetensen, icke må utesluta rätt att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna dessförinnan fullgjord tjänstgöring i statens tjänst; skolande vad sålunda föreslås äga tillämpning från och med den 1 januari 1933.

Stockholm den 15 februari 1932.

Fredrik Sandwall.